

FABÓ EDIT

## A MAGYAR FOGADALOMTÉTEL

### Az 1881-es lourdes-i magyar zarándoklat

**KIVONAT:** Az 1858-ban történt franciaországi jelenés után Lourdes zarándokhelyé vált, ahol további rendkívüli eseményeket jegyeztek le. Az észlelt tünneményben megjelenő „hölgyet” Szűz Máriával azonosították, később a csodás történéseket a katolikus egyház elismerte. Magyarországról is sokan keresték fel a kegyhelyet, amely a magyarok szempontjából egyébként is kitüntetett figyelemben részesült, hiszen Szűz Máriában az ország oltalmazóját tisztelték.

1881 augusztusában nemzeti zarándoklat indult Lourdes-ba. Az útrakelők közt volt számos főrangú egyházi és világi méltóság. Az arisztokrácia alkotta a vezetőséget, azaz gróf Apponyi György és gróf Cziráky János előljárósága mellett gróf Győry Teréz és gróf Szapáry Béláné képviselte a résztvevő hölgyeket. A katolikus egyház részéről Nogáll János nagyváradai püspök vezette a tiszteletadó csoportot, aki egyúttal elmondta a fogadalmi imát a szeplőtelen Szent Szűzhez 1881. augusztus 4-én.

A menet tagjai azok a konzervatív felfogású hívő politikusok és egyházi személyiségek voltak, akik még a katolicizmus megújulásában bíztak az 1880-as években, és zarándokútjukkal is ki akarták fejezni elköteleződésüket, hogy ehhez megerősítessék az égi támogatás is.

**KULCSSZAVAK:** zarándoklat, Szűz Mária, Magyarország, fogadalom, zászló, ezüst szív, Lourdes

## Bevezetés

A magyar zarándoklatok XIX. századi története még nem teljesen feltárt területe a közösségi hitéleti múltnak.<sup>1</sup> Ezért jelen tanulmány is csupán a kor egyik legnépszerűbb külföldi kegyhelyének, Lourdes-nak, valamint az 1881-es nemzeti zarándoklatnak kíván emléket állítani azon gondolatiság és lelkesültség felidézésével, amelyek a zarándoklókat vezérelték.

A lourdes-i jelenések sora 1858. február 11-én kezdődött, amikor egy Gave folyó menti barlangban az egyik helyi molnárcsalád legidősebb, 14 éves leányának, Bernadette Soubirous-nak megjelent egy fehér ruhás, sugárzó női alak, majd megmutatott neki egy rejtett forrást. Az alak később mint a Szűzanya szólt meg, és arra kérte a kislányt, keresse fel a papot azért, hogy az építesse oda templomot és tegye zarándokhelyé. A kinyilatkoztatásokat természetesen kétkedve fogadták, de az idők során megtapasztalt csodás gyógyulások nyomán – miután 1862-ben a területileg illetékes tarbes-i egyházmegyei püspök is természetfelettinek nyilvánította a jelenségeket – lerakták a templom alapjait. Az 1876-ban átadott templom IX. Piusz (1872–1878) pápától bazilikai rangot és előjogokat kapott. A forrás mellett pedig fürdő és „kóroda” (kórház) épült.

A Mária-kegyhelyek sorába lépő Lourdes történéseinek híre Magyarországra is eljutott, ahol Szűz Máriának kitüntetett tisztelete élt.<sup>2</sup> Az iparosodó társadalmakra jellemző változások a Kárpát-medencében is hódítottak. Tömegek szakadtak el a vidéktől, felgyorsult a polgárosodó társadalom hajtóerejét jelentő városiasodás.<sup>3</sup> Az 1867 utáni kormányzatok azt az angol, a német és a francia polgárságot tekintették mintának, amely el tudja fogadni és fel tudja venni az ipari társadalom működtetéséhez szükséges életritmust és gondolkodást. A városba tömörülő széles néprétegeknek a korábbtól eltérő módon kellett tájékozódniuk az ismeretlen közegben, új szabályok ígérték a boldogulást. Az 1870-es évek közepétől kezdődően liberális kormányzat határozta meg az

1 Barna 2017, 42.

2 Bálint–Barna 1994.

3 Fónagy 2011, 459–460.; Tomka 2008, 201–202.

ország működését, hiszen az 1875-ös választások után a Szabadelvű Párt jutott hatalomra, és a párt még hosszú évtizedeken át meg tudta tartani kormányalakító képességét. Ennek köszönhetően kezdetét vette az a folyamat, amelyben a XIX. század végére kialakult az állam és az egyház részleges szétválásának Magyarországra jellemző formája.

A szabadelvű államvezetés főleg a katolikus egyházat hozta erőteljesebb lépéskényszerbe. A több évszázados történelmi múlt egyszerre jelentett korlátot, valamint erős bázist. A katolikus egyház hosszú évezredek óta hozzászólt ahhoz, hogy jelentős mértékben képes hatni a nép gondolkodására, világlátására, bár ereje egyre csökkent. S habár megvolt annak illúziója, hogy a régóta fennálló intézményük társadalmi beágyazottságát aligha lehet megingatni, s hogy ami változást megtapasztalnak, az idővel múló korjelenség vagy „divat”, de azt is pontosan fel tudták mérni, merre haladnak a folyamatok, ezért a szószéken és a vallásos sajtóban rendre felhívták a figyelmet a liberalizmus erkölcsromboló hatásaira.<sup>4</sup> Ezért az 1858-as franciaországi csodás események hit- és egyházmegerősítő jelentősége tagadhatatlan volt, hiszen az ehhez hasonló esetek valódiságát, hitelességét korábban a világi – materiális szemléletű – fórumok ott támadták, ahol csak lehetett, mint ahogy történt ez az 1846-os La Salette-i Mária-jelenést követően is.

A kevés kivételek közé tartozott Lourdes, s ezt meg is jegyezte az 1881-es magyar nemzeti zarándoklat előtti felhívásában az alkalmi társulás igazgatója, Nogáll János (1820–1899) püspök: „Van annyi lovagiassága annyi hazafiassága a magyar sajtónak, van annyi lelke, hogy ne bántsa, hogy kímélje azt a szent lelkesedést, mely szót emel, hangosat és hatalmasat, a magyar jellem egyik ékköve, a nemzet »ősi erényeinek« egyik legszebb gyöngye mellett ... a nő, a női szívnek, a szűznek, és anyának ideálja, a szeplőtlen szent szív, az erkölcsi tökéletesség remeke iránti kegyelet mellett; van annyi lelke, hogy tisztelettel viseltessek azon előkelő úrhölgyekhez, a legnemesebb szívekhez, kik kezdeményezték azt a nemzeti zarándoklatot és kigöngyölték azt a zászlót, Magyarország zászlóját, [...] melyen az Egek ékessége, Földnek dicsősége, Magyarok asszonya-király-

4 Fabó 2022, 13–16.

néja esedezik Isten színe előtt magyarjaiért.”<sup>5</sup> Majd a püspök felszólította a híveket a testi-lelki csatlakozásra, és a zarándoklatnak szóló táviratok küldésére buzdította a különböző egyházi létesítményeket, hogy Isten és a nagyvilág előtt így is megjelenítsék az országos szándékegységet.

A fennmaradt beszámolókat főleg Zádori János (1831–1887) több helyen megjelent és felhasznált visszaemlékezései képezik, így a rövid áttekintés is ezeket követi.

## A magyar nemzeti zarándoklat

A magyar katolikus egyháztörténet úgy tartja számon Scitovszky János (1785–1866) hercegprímás 1857. szeptember 7. és 13. között lezajlott mariazelli nemzeti zarándoklatát, amely hozzájárult a király és az ország közötti „megbékéléshez” – a kiegyezéshez.<sup>6</sup> A búcsújárás mindig is szerves része volt a Kárpát-medencei vallásos népeletnek, amelynek újabb lendületet adott az 1858-as lourdes-i Mária-jelenés.<sup>7</sup> A dél-franciaországi eseményeket követően Magyarországon is történtek hasonló jelenések, amelyek hozzájárultak ahhoz is, hogy 1881 augusztusában megszervezzék a Lourdes-ba tartó nemzeti zarándoklatot. De már 1878-ban is volt egy kisebb magyar zarándoklat a lourdes-i szent Szűzhez.

Összességében a megmozdulást egyrészt motiválhatta az egyre terjedő, a vallást és az egyházat megkérdőjelező, kézzelfogható, logikai bizonyítékokra támaszkodó felfogás, másrészt a vasútvonalak kiépülése is megkönnyítette az út megtételét, harmadrészt voltak olyan konkrét személyes megtapasztalások, amelyek tettekre sarkallták az érintetteket. Ugyanis visszaemlékezések hivatkoztak arra a magyarországi esetre, amelyben a Nógrád megyei gróf Berchtold Richárdné (1841–1913, született gróf Bánffy Erzsébet) hosszasan tartó betegeskedése akkor ért véget, amikor két előkelő barátnője Lourdes-ba elzarándokolt,

5 Nogáll János: Nemzeti zarándoklatunk ügyében. *Religio*, 40. (1881. július 27.) 2. félév 8. sz. 62.

6 Szemenyei–Wajdits 1883, 111–113.

7 Bálint–Barna 1994, 262.

ahol őerte is imát mondtak, s amint erről a grófné értesült, azonnal jobban érezte magát, majd fel is épült, a beteg pedig a gyógyulást követően áttért az unitárius hitről a katolikus vallásra.<sup>8</sup> Vagy 1877-ben egy egyetemistánál Budapesten súlyos szívbaj lépett fel, a kezelések ellenére nem javult az állapota, s mivel a beteg korábban hallott a francia forrásvíz gyógyító hatásáról, sikerült hozatnia onnan egy kis vizet, amelytől teljesen felépült, ezért megígérte, hogy elzarándokol a forráshoz. 1878-ban megvalósított útjára elkísérte néhány papismerőse, s amikor célt értek, valaki megkérdezte őket, hol látható az ő nemzetük zászlója, mire azt válaszolták, hogy most nincs ott, de majd lesz.<sup>9</sup> Tehát a magyar zarándoklat megszervezésére a legnagyobb ösztönzést a megszorodó bátorító hírek jelentették, s nem mellékesen más országok (Anglia, Franciaország) is indítottak nemzeti zarándoklatot.<sup>10</sup> A lourdes-i forrásnál sokasodó csodás történések és a kiépülő vallási, valamint a vendégfogadásra alkalmas környezet, továbbá a vasúti tömegközlekedés egyre nagyobb számban vonzotta a magas rangú egyházi vezetőket, a zarándokokat, akik látogatásaikkal csak alátámasztották a jelenségek hitelességét.

## Előkészületek

1880-ra megérett a hazai elhatározás is. A *Magyar Államban* meghirdették a magyar nemzeti zarándoklatot, és gyűjtést indítottak a kegyeleti ajándéokra, a zászlóra.<sup>11</sup>

A beszámolók két arisztokrata hölgyet emeltek ki a kezdeményezés fő képviselőinek: gróf Győry Terézt (1843–1936) és gróf Szapáry Bélánét (1859–1934). Tervükhöz találtak aktív támogatókat a világi és az egyházi vezetők között egyaránt, így Kovács Zsigmond (1820–1887) veszprémi és Nogáll János pergamói felszentelt püspököt, utóbbi egyúttal a zarándoklat igazgatói tisztjét töltötte be, neki segédkezett Végh Antal, a Franciaországban is élő Mária Testvérek tanító-

8 Zádori 1881, 670–671.

9 Szemenyei–Wajdits 1883, 118–119.

10 Vegyesek. (Lourdesi dolgok.) *Új Magyar Sion*, 12. (1881) 151–153.

11 Szemenyei–Wajdits 1883, 121–122.

rendjének szerzetese, de gróf Apponyi György (1808–1899) egykori országbíró és gróf Cziráky János (1818–1884) császári és királyi kamarás, tárnokmester ugyancsak elkísérte őket. Az út hosszas előkészületeket igényelt, ugyanis meg kellett rendelniük az alkalomhoz és a helyhez méltó fogadalmi zászlót és a felajánlandó ezüst szívet, továbbá csatlakozókat kellett toborozniuk. Majd be kellett szerezniük a kegyhelyen elvégzendő egyházi szertartáshoz szükséges engedélyt, amelynek jóváhagyásáról a lourdes-i pápai kongregáció eljárója, Pierre-Remy Sempé (1818–1889) táviratilag értesítette Nogáll Jánost.<sup>12</sup>

A zászlót Hampel József (1849–1913) történész, egyetemi tanár vázlati és Simor János (1813–1891) hercegprímás észrevételei alapján Ferdinand Rieppel (1818–1882) rajzolta, Münchenben készítették nyolc hónapon át 4000 forintért.<sup>13</sup> A 286 cm hosszú és 162 cm széles fehér selyem gazdag díszítést kapott. Az előoldalt széles vörös selyemcsík keresztelte, amelynek metszéspontjába került a főmotívum: a tömör arany hímzésű, egékszalakos Szűz Mária, karján a kiseddel. A Szent Szűz fején a magyar koronát viselte, jobb kezében a jogart fogta, a gyermek pedig az országalmát tartotta. A két központi alakot közrefogó mandorla szélén az országért könyörgő felirat futott körbe: „Sancta Maria, Patrona Hungariae, ora pro nobis. Sub tuum praesidium confugimus, Sancta Dei Grenitrix.” A Szűzanya körül ugyancsak megjelenítették felül Szent István, Szent Imre, valamint lent Szent László és Szent Erzsébet portréját. A hátoldalon az ország címere fölé „A lourdesi szent Szűznek!” mondatot hímeztek, alá pedig a „Magyarország hivei 1881.” megjelölést tették, valamint egy kiegészítő szalagdíszben szerepelt „5. Augustus.” dátum. A zászlót arany-szegélyek és aranyrojtok keretezték, a fehér tartórudak ezüst díszben végződtek, továbbá a főrud végére ugyancsak ezüsből kivert kettőskeresztet tettek.<sup>14</sup> A hozzávaló két szalagot is írással díszítették: „Üdvözlégység Mária, malaszttal teljes. – Nagyvárad.”, „Makula nélkül való szent Szűz, könyörögj érettünk! – 1881.”<sup>15</sup> Az alkotást 1881. július 5-től 10 napig közszemlére tették az Egyetem

12 A lourdesi magyar zarándokok. *Fővárosi Lapok*, 1881. július 27. 990.

13 Vegyesek. (Urnapján) *Új Magyar Sion*, 12. (1881) 479–480.; Zádori 1887, 106–107.

14 Vegyesek. (Urnapján) *Új Magyar Sion*, 12. (1881) 479.; A lourdesi szűz tiszteletére. *A Hon*, Reggeli kiadás, 1881. július 5. [3].

15 Szemenyei–Wajdits 1883, 124–125.

téri templomban, ám még azt megelőzően, június 16-án a hercegprímás felszentelte Esztergomban.<sup>16</sup>

Azonban az adományokból kitellett még egy másik ajándék is, egy ezüst szív,<sup>17</sup> melyet a Központi Papnevelő Intézet aligazgatójának, Pellet Jánosnak mutattak be.<sup>18</sup> A „Fideles Hungariae 5-a Augusti 1881.” feliratú ezüst szívből a kitörő szeretet lángját arannyal vonták be, belülré pedig felvésték azoknak a nevét, akik hozzájárultak az évenként tartandó szentmiséhez.<sup>19</sup> Az időpontot is sikerült kitűzniük, s mivel el akarták kerülni az augusztus 15-én szokásos tömeget, ezért Havas Boldogasszony emléknapjában, azaz augusztus 5-ében állapodtak meg. A zarándokok július 27-én még misét hallgattak meg az Egyetem téri templomban, majd az úttal kapcsolatos utolsó egyeztetésre gyűltek össze, s végül másnap elindultak Bécsbe.<sup>20</sup> Az utazás költségeit 200-300 forintra becsülték.<sup>21</sup>

## A zarándoklat eseményei

Az útvonal Bécsen át Marburgon (Mariboron), Bozenen (Bolzanón), Trienten (Trentón), Veronán, Milánón, Génunán (Genován), Marseille-en és Toulouse-on keresztül vezetett Lourdes-ba. A szálláshelyül szolgáló megállóhelyeken (Verona, Milano, Genova) városnézésre is alkalom nyílt, de a vasárnapi nagymisét sem mulasztották el Genovában. A csoport tagsága 76-79 (80 körüli?) főre<sup>22</sup> bővült a menetközben csatlakozókkal, akik – a Szűz Máriát jelölő szín után – kék kokárdával különböztették meg magukat, és vagononként egy-egy aligazgató felelt az utazók étkezéséért, elszállásolásért és hitéleti rendjéért. A visszaem-

16 Zádori 1881, 692.; Zádori 1887, 108.

17 Szemenyei–Wajdits 1883, 150.

18 A Lourdesban följánlandó. *A Hon*, Reggeli kiadás, 1881. július 22. [3].

19 A Lourdesban följánlandó. *A Hon*, Reggeli kiadás, 1881. július 22. [3].

20 Zarándoklók programja. *A Hon*, Esti kiadás, 1881. július 23. [3].

21 Szemenyei–Wajdits 1883, 131.; A lourdesi magyar zászló. *Vasárnapi Ujság*, 28. (1881) 28. sz. 447.

22 Zádori János visszaemlékezésében 78 nevet sorolt fel („amennyire azokat megszereznie sikerült”), s csupán 76-os számban összesítette a résztvevőket, azonban Apponyi grófot meg sem említette. Zádori 1881, 688–690.

lékezések szerint a lelkiekben felkészült közösség jó hangulatát csak színezte a szokatlan – és éppen ezért –, varázslatos, a vasúti kocsi ablakából nyíló táj, a látóvalók érdekessége, szépsége, de az idegenben nem kis feltűnést keltett néhány népviseletbe öltözött magyar. A részvétel költségeiről mindenkinek magának kellett gondoskodnia. Bár Szapáry Gabriella grófnőnek Apponyi Györgyön keresztül sikerült elérnie, hogy az út egy részére oda és vissza mérsékelt menetdíjú vonatjegyet válthassanak.<sup>23</sup> A nagyszámú vendég elhelyezésére az akkori szálláshelyek még elégtelennek bizonyultak, de a lourdes-i végcél már erre alkalmas volt, ahova a magyar zarándokok augusztus 4-én megérkeztek.

A francia zarándokhely szellemes derűvel fogadta látogatóit, és ez mindenképpen hozzájárult ahhoz, hogy a gondterheltebb bizonyágkeresők átlendüljenek a földi lét göröngyösségén és az égi megbocsátás buktatóin. Azonban a szálláson olvasható kiragasztott nyomtatvány még a tapasztalt egyházközpont is meglepte: „A paradicsomba való utazás szabályzata. Az elindulás ideje: Minden órában megy egy gyorsvonat. A megérkezés ideje: Amint Istennek tetszik. A helyek árai: I. osztály: ártatlanság, vagy vértanúság, vagy szerzetesi fogadalom, a szegénység, az engedelmesség, a tisztaság megőrzésével. II. osztály: Istenben való bizalom, törődött lélek és bánat után tiszta élet a világban. III. osztály: tökéletes bűnbánat, önmegadás Isten akaratába, az isteni parancsok megtartása, a hivatás kötelmeinek teljesítése. Figyelmeztetések: 1. Térbeli jegyek nem adatnak. 2. Kéjvonatok [csökkentett díjú vasúti járatok] nem indulnak. 3. Eszökkel még nem élő gyermekek mit sem fizetnek, ha anyjoknak, a kath. egyháznak ölében vannak. 4. Az utazók kéretnek, jócselekedeteken kívül egyéb málhát nem vinni, ha nem akarják elmulasztani a vonatot, vagy ha az utolsó előtti állomáson, melynek neve tisztító tűz és melyen minden málhának vissza kell maradnia, kellemetlen késedelmet szenvedni nem akarnak. 5. Utazók a vonal valamennyi állomásain felvétetnek. 6. Szükséges, hogy minden jegy az Üdvözítő kegyelmebélyegével legyen ellátva, és pedig vagy azzal melyet a sz. keresztségben kapott, vagy ha azt elvesztette volna, legyen a penitencziatartás által újra láttamozva. 7. Szabad minden utazónak, ha magasabb árt fizet, alsóbb osztályból felsőbbbe

23 Zádori 1881, 672.; Szemenyei–Wajdits 1883, 129–130.



átmenni, ellenben magasabb osztályból alsóbbba lemenni, nem szabad, mert ez életveszélyes dolog. Szerencsés utat, Isten angyala kíséren!”<sup>24</sup>

De az oldottabb légkör cseppet sem ásta alá a helyet betöltő áhítatot, emelkedettebb lelkesültséget, annak tudatát, hogy az adott térben a természetfeletti erő, Isten szintén nagyhatalmú képviselője többször is igazolta (jelen)létét, erejét, jószándékát. A különleges térbe való belépés kitüntetettsége még hangsúlyosabban hatotta át a magyar zarándoklat tagjait, hiszen ők azt az országot is képviselték, amelyet egykor Szűz Mária kegyelmébe ajánlottak. Tehát felelősek voltak az egész hazai közösségért: „[...] általános volt az igyekezet, hogy ha szemernyi adagban, de mégis mozdítsa elő a szűz Mária dicsőségét, s hazánk hő, örökös felajánlását. Más emberek voltunk, mint itthon. Ott, hol a lég sz. Mária hangjait hordozta, [...] elfoglalja lelkét s kivetkőzteti (habár kis időre) a gyarlóságokból; kitepi belőle az önzést, s önfeláldozást ad helyébe; messze űzi az irigységet, olyannyira, hogy csodálkozunk, vajjon miképen történhetett, hogy Mária hivei lévén kiskorunk óta, valaha balgatag irigységnek, vagy más szenvedélynek adtunk helyet.”<sup>25</sup>

1881. augusztus 4-én, este 6 órakor kibontották a fogadalmi zászlót, és a lourdes-iatat lenyűgözte annak szépsége, mint ahogy az a helyi sajtóban is megjelent: „[...] a magyar lobogó a ker. művészet valódi remekműve, [...] Felfüggesztetett a basilika mennyezetére, hol a nemzeti zászlók függnek, (előkelő hely) a harmadik boltíven a Lille város és Németország zászlaja közt.”<sup>26</sup> A Sou-birous Szállodából elindult a menet a bazilika felé. Elöl öt erős férfi vitte a hatalmas, pompás zászlót, két prelátus fogta a szalagokat, oldalukon a díszmagyart viselő Apponyi és Cziráky grófok kezükben nemzeti zászlóval vonultak, és őket követték párosával a zarándokok. A menet nagy feltűnést keltett, az egyik élen haladóról (Czirákyról) például káprázatos öltözte miatt azt hitték, hogy magát a királyt látják.<sup>27</sup> A magyarok éneklése lágy harmóniává egyesült a francia fűlek számára.<sup>28</sup> A bazilikában orgonaszó mellett kitzútték a szentély rostélyára a

24 Zádori 1881, 686.; Zádori 1887, 102–103.

25 Zádori 1881, 686–687.; Zádori 1887, 103.

26 Zádori 1881, 692.; Zádori 1887, 108.

27 Zádori 1881, 692.; Zádori 1887, 109.

28 Zádori 1881, 693.; Zádori 1887, 109.

magyar zászlót, amely nyolc napig függött ott. A zarándoklók továbbvonultak a barlanghoz, ahol Nogáll beszédet mondott: „Üdvözölte [...] a magyar nemzetnek nevében a szeplőtelen Istenanyát; kérte közbenjárását, esdekelt állandó pártfogásáért, s cserébe felajánlotta neki a zászlóinkat, sziveinket.”<sup>29</sup> Előzőleg a püspök elrendelte, hogy amint a zarándokok a barlanghoz érnek, énekeljék a következőt (a hangsúlyos gondolatokat dőlt betűvel emelte ki a beszámoló): „Egek ékessége! földnek dicsősége! / *Magyarok asszonya s királynéja!* / Hozzád buzgó szívvel s köteles hűséggel / Járulunk szentséges szüz Mária! / *Mint Pátronánkhoz, édes anyánkhoz* / Teljes reménységgel folyamodunk / S minden szükségünkben fohászunk. // Tekints kegyes szívvel és irgalmas szemmel / A mi szent eleink kérelmére, / *Jőjj örökségednek, rettegő népednek* / *Jőjj, kérünk, oh Anyánk! védelmére.* / *Mig bennünk egy ér mozdul vagy csepp vér,* / Téged hiven fogunk mi tisztelni, / Kegyes jóvoltodat emlegetni. // *Mert belénk ontatott, szívünkbe oltatott* / Eleink vérével szereteted, / Azért fenn is marad — soha ki nem szakad / *Igaz magyar szivből* tiszteleted. / Ettől óh szent Szüz! Lángolván mint tűz, / Téged minden hévvel kész tisztelni / *S vérével hűségét pecsételni!*”<sup>30</sup> Az alkonyat festette ég alatt a végtelenbe olvadás megkönnyebbülést hozó érzésétől a meghatottság úgy eltöltötte a résztvevőket, hogy közülük sokuknak kicsordult a könnye, és voltak olyanok, akik zokogtak.<sup>31</sup>

Az út valódi ünnepnapján, Havi Boldogasszony napján a Bazilikában (augusztus 5-én) reggel 9 órakor vette kezdetét e templomi szertartás, amely során Szapáry és Batthyányi grófnők hímzett kék párnán tartották a kiáradó szeretetet és az országot jelképező ezüst szívet. Kovács Zsigmond veszprémi püspök mutatta be a szentmiseáldozatot, és a zarándoklat elnöke tartott szónoklatot francia és magyar nyelven. Nogáll János a korokban terjedő hitetlenséget szembeállította a kétségbevonhatatlanul megtapasztalt (lourdes-i) csodákkal, amelyek azt igazolták, hogy mindenképpen kell lennie egy felsőbbségnek, „az anyagi, physical világrenden kívül és felül egy magasabb szellemi, erkölcsi világrend-

29 Zádori 1881, 695.; Zádori 1887, 113.

30 Szemenyei–Wajdits 1883, 12.

31 Zádori 1881, 694–696.; Zádori 1887, 111–113.; – x –: Lourdes, A magyar zarándoklatról. *Religio*, 40. (1881. augusztus 20.) 2. félév 15. sz. 117.

nek, melyet tehát sem egyesnek sem nemzetnek ignorálnia nem lehet, nem szabad.”<sup>32</sup> A lelkivezető a katolikus megújulás reményében kiemelte a nemzetek közül az élenjáró franciákat, akik mellől a magyar sem maradhat le, hiszen törekvésükről az elhozott aranyos zászló és az ezüst szív is tanúskodott.

„Ime itt vagyunk, keletről jöttünk mint a keleti bölcsek, a szeplőtelen Szűz barlangjához. M. O. [Magyarország] szive jött üdvözölni F. O. [Franciaország] szivét. Szivünk hozzátok kiált. Cor nostrum dilatatum est. [Szivünk megnövekedett.] [...] Adja Isten, hogy a franczia nemzet a hit ihletét kövesse, s dicső őseinek nagylelkű elszánásait, hogy bátor legyen teljesíteni hivatását, kifejtve a győzelmi Boldogasszony zászlaját; hogy a ker. [keresztény] újjászületés élén haladjon; – a ker. [keresztény] népek lelkesedéssel követni fogják, s az ország boldog lesz F. O. [Franciaország] királynéja által, a ki egyúttal M. O. [Magyarország] pártfogója. Regina Galliae, patrona Hungariae! [...] *Magyarország zászlója ez!* És mit jelent e zászló? *Híradó* ez, hogy a Duna és Tisza partjain, a hármás bércz körül egy nemzet él, melynek ereiben hit lüktet és bizalom az Isten Anyja iránt; egy nemzet él, mely megfogyva bár, de törve nem, az általános bajok közepett Istenében remél! [...] Egy szívet is láttok ott, hazánk előkelő, lelkes hölgyei által tartva a vánkoson. Honunknak, honfitársainknak jelképes szíve az; vele és általa ajánljuk fel a sz. [szent] Szűz szeplőtelen szívének hazánkat, királyunkat, főurainkat és hölgyeinket, a családokat, az anyákat, ifjakat, hajadonokat, papságunkat, intézményeinket, véreinket, rokonainkat, édes mindnyájunkat Magyarországnak szive ez! Miként rajta az aranyos láng, úgy lobog szivünkben az oltár örök lámpája gyanánt a buzgó ima, hogy hazánkba visszatérjen a hitegység, a sz. [szent] Istvánok, sz. [szent] Lászlók, a Hunyadiak hiterős kora. Oh, mi boldog volna a hon, ha e hitegység lelke adna éket lüktető szívének!”<sup>33</sup>

A magasztos érvelés hatására a hallgatóságban megerősödött az emberben élő Krisztus élménye.<sup>34</sup> Végül Nogáll elmondta az általa előre megírt – hitmegújító – fogadalmi imát, amelyben az ország nevében „örök tiszteletet és húsé-

32 – x -: Lourdes, A magyar zarándoklatról. *Religio*, 40. (1881. augusztus 20.) 2. félév 15. sz. 117.

33 Zádori 1881, 721–724.; Zádori 1887, 117–120.

34 – x -: Lourdes, A magyar zarándoklatról. *Religio*, 40. (1881. augusztus 20.) 2. félév 15. sz. 117.

get” fogadott Szűz Máriának, és az elszántság bizonyosságául felajánlotta a nemzetet jelképező zászlót és szívet. Később pedig a magyar közönség valamennyi tagja meggyónt.

A zarándokok délután meghallgatták a helyi francia pap templomi beszédét, amely után megint körmenetet tartottak a barlanghoz, ahol a zarándoklat elnöke ismét beszédet mondott. A vendégek az esti ima alkalmával tanúi lehettek az ájtatosságot kísérő sejtelmes hangkavalkádnak (zsoltárének, szellőfuvallat, égdörgecs, sikoly), valamint elbűvölte őket a pazarul kivilágított templom, és eszükbe jutottak az otthoniak, akikért fohászkodtak: „Oh a magyar ember mindig magyar ember, / Ha színig tele is szive gyötrelemmel; / Mert híven szereti hazáját, királyát, / Érték küldi mennybe – feledve fájdalmát – / Legforróbb imáját.”<sup>35</sup>

Másnap, augusztus 6-án reggel 8-kor kezdődött a csendes mise, mialatt a lelkükben megtisztult hívek az Úr asztalához járultak. Az emelkedett közösségélményhez hozzájárult, hogy a padokban társadalmi különbség nélkül, egymás mellett imádkoztak az előkelőségek és a közrendűek, az idősek és a fiatalok.<sup>36</sup> Az áldozást követően Nogáll osztotta meg gondolatait vállalkozásukról: „Zarándoklatunk előképe ama nagyobb zarándoklatnak, mely bennünket ez életből mennybe, az időből az örökkévalóságba vezet. E hosszú uton vezető világgosságra vagyunk szükségünk, hogy az igaz útról le ne tévedjünk s erősítésre, hogy utközben el ne lankadjunk.”<sup>37</sup> S végül megkérdezte az egybegyűlteket, hogy akarják-e XIII. Leo pápa, Ferenc József és a hercegprímás sürgöny útján történő tájékoztatását a teljes engedelmesség és az egyházért való maradéktalan önfeláldozás lourdes-i tanúságtételéről, mire egybehangzó volt a felelet: „Akarjuk és kérjük!”<sup>38</sup> Az áldozás után a hívek pápai áldásban részesültek.

Délután a zarándoklat vezetői és szervezői fogadták a tisztelgő látogatókat, ám ők szerényen minden érdemet Szűz Máriának tulajdonítottak. Majd a bazilikabeli mise szónoklatában Nogáll püspök figyelmeztette a hallgatóságot: „Istennek esküdtünk hűséget; most vigyázzunk, nehogy e hűséget valaha meg-

35 Zádori 1881, 729.; Zádori 1887, 128.

36 Zádori 1881, 730.; Zádori 1887, 129–130.

37 Zádori 1881, 730–731.; Zádori 1887, 130.; Szemenyei–Wajdits 1883, 296.

38 Zádori 1881, 732.; Zádori 1887, 132.; Szemenyei–Wajdits 1883, 297.

törjük. Ördög és világ kezét fognak rossz hajlamainkkal, hogy tévutra vigyenek bennünket.”<sup>39</sup> „Imádkozzunk Jézus szíve szerinti papokért, kik a hívőket szóval és példával az erény és tökéletesedés útján vezéreljék; így elérjük mindnyájan e nagy zarándoklatunk célját, mint elértük Mária pártfogása alatt e kegyhelyet.”<sup>40</sup> A résztvevők mindegyikének úgy tűnt, hogy a szónoklat valamennyiüknek személyre szóló üzenetet hordozott. Estére kelve pedig a barlangban gyűltek össze.

Vasárnap, augusztus 7-én a társaságból sokan elindultak haza, de akik maradtak, azok korán reggel 8-kor találkoztak a barlangban, ahol az elnök vezetésével magyar szentmisét tartottak. Nogáll beszédében elbúcsúzott a Mária-kegyhelytől, és a találkozás hálájától, valamint az elválás fájdalmától áthatva térdre borult: „a boldogságos Szűz lába nyomait csókjaival halmozva, ajánlott édes mindnyájunkat a szűz Anyának oltalmába, zokogva búcsúzván el a kegyelmek e választott helyétől.”<sup>41</sup> Ezután egy kisebb küldöttség Cziráky János vezetésével felkereste a missziós atyákat, és a gróf ékes franciasággal fejezte ki háláját, mire a francia papok szintén megköszönték a „nagy példát”, megígérve, hogy „nagyszerű, nagysága és művészi kivitele által valamennyit felülmúló” zászló méltó helyre kerül a bazilikában, továbbá hogy a francia és a magyar nemzet testvérként, egy szívvel fog küzdeni a keresztény civilizációért.<sup>42</sup> A vasárnap esti imát a lourdes-i előljáró, Pierre-Remy Sempé javaslatára Nogáll Jánossal közösen tartották, majd a francia egyházi méltóság beszédében dicsérte a magyar zarándoklatot és fohászkodott „az egyházért, pápáért, királyért, a magyar nemzetért, elnökünkért. A papság és nép ugyanoly lelkesedéssel mondotta az Üdvözlet második felét. A hongrois-név napokon át zengett a basilika ívei alatt, de ezen délután csaknem szakadatlanul.”<sup>43</sup> Végül a lourdes-iak körmenetben vonultak a barlanghoz, ahova két magyar nemzeti zászlót is magukkal vittek. A gesztus láttán a kis közösség elnöke örömmel kiáltott fel: „igy tisztelik a Pyre-néek tövében a magyarok Nagyasszonyát!”<sup>44</sup>

39 Zádori 1881, 733.; Zádori 1887, 134.; Szemenyei–Wajdits 1883, 303.

40 Zádori 1881, 736.; Zádori 1887, 138.; Szemenyei–Wajdits 1883, 304.

41 Zádori 1881, 738.; Zádori 1887, 141–142.; Szemenyei–Wajdits 1883, 310.

42 Zádori 1881, 739.; Zádori 1887, 142–143.; Szemenyei–Wajdits 1883, 311.

43 Zádori 1881, 741.; Zádori 1887, 146.

44 Zádori 1881, 741.; Zádori 1887, 147.

Augusztus 8-án hajnal 4-kor még tartottak egy reggeli misét a bazilikában, és 7 órakor már a többség a vonaton ült a hazafele vezető úton.<sup>45</sup> A magyar nemzeti zarándoklat szervezői és résztvevői elégedettek lehettek, hiszen útjuk fényesen sikerült, és ezért nehéz, keserédes szívvel hagyták el a dél-franciaországi Mária-kegyhelyet. Az itthoni vallásos közösségek a zarándoklat vezetőségéhez címzett táviratokban fejezték ki hitbéli támogatásukat és együvé tartozásukat.<sup>46</sup> Ott-tartózkodásuk idején annak is tanúi lehettek, mennyien keresnek és találnak gyógyulást vagy legalább enyhülést a lourdes-i forrásnál. Szapáry grófné a barlangban található rózsabokorról vett egy szál virágot, hogy azt majd Erzsébet királynénak emlékül átadhassa. Többségük a hazaúton Marseille-t és Nizzát is érintette.

## A zarándoklat fogadtatása

A kis közösség programját és tevékenységét nemcsak a francia és a magyar sajtó kísérte figyelemmel, hanem a hívő közösség is, akik – az előzetes kérésnek megfelelően – táviratok özönével fejezték ki a hazaiaknak lelki, eszmei támogatásukat.

A magyar zarándokok áhíthatossága megnyerte a francia város lakóinak rokonszenvét, amelyre bizonyosságul visszaemlékezések idézték a helyi hetilap, a *Journal de Lourdes* egykorú tudósítását: „A hét legnagyobb eseménye a magyar zarándoklat megérkezése. Már néhány nap előtt láttunk bucsusokat idegenszerű ruházatban, kik magyarok voltak; de ez volt csak az előhad; a bucsusok zöme (lehettek vagy százan) csütörtökön érkezett, délután. (Miután leírta a bevonulást, mondja: látták arcaikon a megindulást, jobbra zokogás fogta el őket a szentélyek látására. Pénteken (aug. 5.) volt istentiszteletük s gyöngéd jámborságukon épültek a zarándokseregek<sup>47</sup> A másik, *Annales* című lap is hasonlóképp

45 Szemenyei–Wajdits 1883, 801.

46 Zádori 1881, 748.; Szemenyei–Wajdits 1883, 304.

47 Zádori 1881, 740.; Zádori 1887, 144.

nyilatkozott, miszerint vonzó volt számukra a magyarok kedvessége.<sup>48</sup> Továbbá akadt olyan ott szolgáló szerzetes, aki egyenként kezet fogott velük, mert sokan mentek csak azért a kegyhelyre, hogy láthassák a magyar zarándoklatot, valamint hozzátette: „önök mindegyike tizet számít, a távolság miatt, melyet le kellett küzdeniök”.<sup>49</sup> Emellett voltak olyan vélemények, miszerint a franciák „tőlünk tanulták meg, mily szent buzgalommal s áhitattal kell a legméltóságosb Oltáriszentséget imádni. Ők mondták, hogy épültek a mi ájtatosságunkon; mi mondtuk: mi épültünk az övéken”.<sup>50</sup>

A magyar sajtó (lásd *A Hon*, *Fővárosi Lapok*, *Egyetértés*, *Vasárnapi Ujság*, *Religio*, *Új Magyar Sion*, *Magyar Állam* stb.) ugyancsak rendszeresen tudósított a zarándoklat főbb eseményeiről, szereplőiről, valamint az elhangzott beszédekről. Emellett a *Fővárosi Lapok* egyik beszámolója kitért két római magyar zarándokra is.<sup>51</sup>

A tényszerű, rövidebb híradásokat közlő világi lapoktól néha eltért az *Egyetértés* című ellenzéki napilap, mert a fogadalmi imát teljes egészében közreadta.<sup>52</sup> A fogadalmi ima a *Religióban* is megjelent azzal a megjegyzéssel, hogy a szerkesztőség is csatlakozott a zarándoklathoz, mert Nogáll korábbi felhívását követve a lourdes-i címre táviratot intéztek az elnökhöz.<sup>53</sup> A vallásos folyóiratok természetesen bővebb kiegészítéseket tettek a dél-franciaországi úthoz. Az egyik visszaemlékező, Zádori János a *Magyar Állam* és a *Magyar Korona* hasábjairól idézett egy verset és egy hosszabb üzenetet:<sup>54</sup>

48 Zádori 1881, 740.; Zádori 1887, 144.

49 Zádori 1881, 741.; Zádori 1887, 145–146.

50 Szemenyei–Wajdits 1883, 290.

51 Az újság kiegészítéseként megírta, hogy két magyar piarista tanár zarándokként nyert kihallgatást XIII. Leó (1878–1903) római pápánál, akik latinul köszöntöttek, és a szentatya örült, hogy azon nemzet képviselőit láthatja, akik oly sok érdemet szereztek a keresztény civilizáció számára, ám megjegyezte, hogy ritkán találkozik magyar zarándokokkal, de mindemellett buzdította őket az ifúság nevelésére, valamint a hit és erkölcs szolgálatára, befejezésül áldását adta az egész nemzetre. Lásd: Magyar zarándokok. Rómában. *Fővárosi Lapok*, 1881. augusztus 6. 1048.

52 A lourdesi magyar zarándoklat. *Egyetértés*, 1881. augusztus 6. [3].

53 Magyarország imája. Lourdes, 1881. aug. 4. *Religio*, 40. (1881. augusztus 6.) 2 félév, 11. sz. 82.

54 Zádori 1881, 746–748.; Zádori 1887, 154–156.

„Itt vagyunk hát! . . . üdvözölni téged / Szűz Mária, oh édes Anyánk! / Mi vagyunk, mi, a te régi néped, / Jaj! vagy már nem is ismersz reánk? / Hányszor írtuk zászlódat be vérrel: / Tudja azt a szent sír, s a pogány. / Hű, jó Anyánk, csak te felednéd el, / S nem csüggnél a magyarok honán? // Itt vagyunk, hogy... de nem mondom én el, / Szemed úgy is látja, látja már / Ott lángolni mindenik szívében: / Hogy nélküled árva, szűz Anyám! / Eljöttünk, hogy. . . de nézd leve- lünket, / A zászlót, melyet lobogtatunk, / Rá csókoltunk minden örömünket, / Reá sirtuk minden bánatunk.”

„E zászló tanuságot fog tenni Lourdes-ban, hol a Szeplőtlenességről szóló hitágazat mintegy megtestesült, hogy mint történetileg ki van mutatva, Ma- gyarország kezdettől fogva, keresztény léte óta híve és vallója vala a Szeplőtlen Szűznek, és ezáltal még inkább érdemesíté magát pártfogására. E pártfogásra ma nagyobb szükségünk van, mint valaha. [...]

Üdvöz legyetek tehát Mária választottjai! Legyetek meggyőződve, hogy a magyar nemzet milliói kísérnek titeket buzgó vágyaikkal és osztoznak az égi tűz lelkesedésében, mely titeket a lourdes-i kegyhely felé ellenállhatatlanul vonz; ott lesznek szívvél s lélekben veletek a megszentelt helyen, imáik egyesül- ni fognak imáitokkal, szeretetük s tiszteletük a Szeplőtelen Szűz iránt össze fog olvadni a ti hő érzelmeitekkel, hogy egy csokorban fölszálljon Magyarország asszonya, királynéja trónjához.

Nemzeti ünnep lesz az, midőn a magyar zarándoklat, mint egykoron Szent István teve, újból fel fogja ajánlani magyar hazánkat a Boldogságos Szűz oltal- mába, megújítja a hűségesküt ott, hol láthatólag megjelenve biztosította köz- benjárásáról a sokat hányatott emberiséget.

Magyarország hódolatát viszitek a Boldogságos Szűznek Lourdes-ba, hoz- zátok el onnan hathatós pártfogását. Ugy legyen.”



A dualizmus idején a későbbiekben még 1895-ben,<sup>55</sup> 1904-ben<sup>56</sup> és 1912-ben<sup>57</sup> szerveztek országos nemzeti zarándoklatot a dél-francia kisvárosba.

## A zarándoklat utóélete

A zarándokok bőséges kegyelmet és áldást kértek az országnak, azonban nem lett nemzeti ünnep a lourdes-i zarándoklat emléke. A megerősödő ipari társadalom polgári világában a hitélet a személyes magánélet kizárólagos része volt. A kor anyagelvűségébe pedig aligha fértek bele a természetfeletti jelenségek.

A vallásos kortársak tudomásul vették a kor uralkodó szellemét, és keletlenkedő kérdéseket tettek fel. Mint ahogy azt a krónikás, Zádori János is megtette: „Századunk a vizsgálat, kutatás, elemzés százada, huzamos fűrészet nélkül semmit sem fogadunk el. Vizsgáljátok meg tehát, ha vajjon e tények csalódások-e vagy esetleges tünemények.”<sup>58</sup> Azonban a megszólított (világi) tudósok a lourdes-ihoz hasonló jelenségeket inkább csalfa tévedésnek könyvelték el, mintsem kutatták volna. Ebben az ellenszélben még a vallásos közösségek számára mindenképpen a hitüket igazoló, hathatós és éppen időben érkezett égi támogatásnak volt értelmezhető a franciaországi rendkívüli események sorozata. A misztikus jelenségek mindig az elérhetetlenségbe vesző, és éppen ezért mégis remélt természetfeletti lét bizonyosságának földi szikrái, amelyek a tudását is a hitébe ágyazott vallásos ember világnézetének

- 55 Purt Iván: Az 1895-iki lourdesi nemzeti zarándoklat. *Religio*, 55. (1896. április 11.) 1. félév 30. sz. 239–240., (1896. április 15.) 1. félév 31. sz. 247–249., (1896. április 22.) 1. félév 33. sz. 263–264., (1896. május 3.) 1. félév 39. sz. 312–315., (1896. június 13.) 1. félév 48. sz. 400–403., (1896. június 24.) 1. félév 51. sz. 426–427., (1896. június 27.) 1. félév 52. sz. 434–437., (1896. július 29.) 2. félév 9. sz. 71., (1896. szeptember 9.) 2. félév 21. sz. 172–173., (1896. szeptember 16.) 2. félév 23. sz. 188–190., (1896. szeptember 30.) 2. félév 27. sz. 223–224., (1896. október 3.) 2. félév 28. sz. 232–235., (1896. október 7.) 2. félév 29. sz. 244–246., (1896. november 7.) 2. félév 38. sz. 317–318., (1896. november 11.) 2. félév 39. sz. 325–326.
- 56 Országos nemzeti zarándoklat Lourdesba. *Religio*, 63. (1904. április 9.) 1. félév 29. sz. 232.
- 57 Egyházi világrónika. Budapest. *Religio*, 71. (1912. szeptember 8.) 28. sz. 442–443.
- 58 Zádori 1881, 810–811.; Zádori 1887, 172.

egyik megtartó kapaszkodói. A csoda természete továbbra is csak összetett módon körülírható, megfejtendő kérdés maradt a tudomány számára.<sup>59</sup>

A franciaországi hitmegerősítő út elindítói, gróf Győry Teréz és gróf Szápáry Béláné<sup>60</sup> a háttérben továbbra is tevékeny tagjai maradtak a katolikus közösségi hitéletnek. Az utóbbi főúri hölgyet annyira elvarázsolta a lourdes-i kegyhely, hogy megfogadta, pozsonyi hazatérése után megépítteti annak másolatát egy közeli barlangban.<sup>61</sup>

A zarándoklatot fémjelző világi előkelőségek közül kiemelkedett gróf Apponyi György és gróf Cziráky János alakja. Figyelemre méltó, hogy a két közéleti személyiség pályaképéből, életútjának értékelésében semmi nyoma a dél-franciaországi zarándokútnak,<sup>62</sup> holott országfelajánló és hitmegerősítő szempontból jelentőségeltjes tett volt. A konzervatív politikusok nagyon is tisztában lehettek a lépés szakrális és államjogi szempontjaival, hiszen a rendíthetetlen hazafinak tartott, jogi végzettségű, mélyen vallásos és példás családi életet élő Apponyi György pályafutásának alapelve volt a magyar függetlenség érdekében a jogfolytonosság fenntartása, mindamelllett hogy az udvarhoz is lojális maradt. A hasonló háttérrel rendelkező Cziráky János egyházi elkötelezettsége már nyilvánvalóbb volt, ugyanis mindenkinél hevesebben ellenezte – az állam és az egyház különválásának irányába mutató – a polgári házasságkötést lehetővé tevő törvénymódosítást. A gróf élete utolsó parlamenti felszólalását is épp e tárgyban tette (1884. január 12-én), amely után Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepének (február 2.) előestéjén annyira elmerült a kertjében lévő Boldogságos Szűz szobra előtti imádságban, hogy nem érzékelte a téli hideget, átfázott, s a kialakult tüdőgyulladás az életébe került. Apponyi György megérte a társa szerint annyira kerülendő törvényi szabályozás 1895-ös elfogadását, de arra sem ő, sem még az apa életében közismertté és meghatározóvá váló fia,

59 Voigt 2004, 63–65.; Klaniczay 2004, 68.

60 s... e... : Egy eucharisztikus lélek emlékezete. (Özv. gróf Szápáry Béláné halála.) *Örökimádság*, 13. (1912) 6. sz. 165–170.

61 Zombori 2006, 221–222.

62 Gróf Apponyi György (1818–1899). *Vasárnapi Ujság*, 46. (1899) 10. sz. 157–158.; A főrendiház új elnökei. *Vasárnapi Ujság*, 30. (1883) 22. sz. 349–351.; Gróf Cziráky János (1817–1884). *Vasárnapi Ujság*, 31. (1884) 7. sz. 101–102.

Apponyi Albert (1846–1933) nem gondolhatott, hogy az anyag- és haszonelvű, csonkított logikájú világ a következő század elejére egy trianoni katasztrófát kényszerít a nemzetre.

Az 1880-as évek tájának hívő nemzedéke megcselekedte a tőle telhető legtöbbet, és még nem sejtette, hogy az általuk észlelt folyamatok a XX. század elején majd váratlan fordulatot vesznek. Bár a XIX. század vége már azé a materializmusé volt, amely elhatárolódott a megfoghatatlantól, a transzcendenstől, elvágta magát a saját létét megteremtő és megelőző gondolat ihletettségétől, önön magyarázatának alapjaitól, múltjának gyökereitől.

## FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bálint 1977.** Bálint Sándor: *Ünnepi kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából. II. kötet. Július 1 – November 30.* Szent István Társulat, Budapest, 1977.
- Bálint–Barna 1994.** Bálint Sándor – Barna Gábor: *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza.* Szent István Társulat, Budapest, 1994.
- Bangha 1942.** Biró Bertalan (szerk.): *Bangha Béla összegyűjtött munkái. XVII. kötet. Képek a Jézustársaság történetéből.* Szent István Társulat, Budapest, 1942.
- Barna 2017.** Barna Gábor: *Zarándokvonaton. Adatok a Mariazellbe, Lourdes-ba és Rómába vezetett vonatos zarándoklatokról a 19–20. század fordulóján.* In: Barna Gábor – Gyöngyössy Orsolya (szerk.): *Különvonaton: A vasút szerepe a vallási életben és a turizmusban.* MTA-SZTE Vallási Kulturakutató Csoport, SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2017. (A vallási kultúra könyvei 31.) (Táj és népi kultúra 13.) 41–52.
- Czinege 2018.** Czinege Szilvia: *Gróf Apponyi György a kortársak szemével. Történelmi Szemle, 60. (2018) 4. sz. 611–624.*
- Fabó 2022.** Fabó Edit: *A Szent István-napi gondolatok változása a 19. század második felében.* In: Mózessy Gergely (szerk.): *Prohászka-tanulmányok 2018–2022.* Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Székesfehérvár, 2022. 11–29.
- Fónagy 2011.** Fónagy Zoltán: *A dualizmus kora (1867–1914).* In: Tóth István György (szerk.): *Millenniumi magyar történet. Magyarország története a honfoglalástól napjainkig.* Osiris Kiadó, Budapest, 2011. 425–475.
- Klaniczay 2004.** Klaniczay Tibor: *A csoda struktúrája.* In: Pócs Éva (szerk.): *Tanulmányok a transzcendensről. IV. kötet. Áldás és átok, csoda és boszorkányság. Vallásetnológiai fogalmak tudományos megközelítésben.* Balassi Kiadó, Budapest, 2004. 67–79.
- Szemenyei–Wajdits 1883.** [Szemenyei Mihály – Wajdits Gyula] (szerk.): *Emlékkönyv a lourdesi magyar zarándoklatról 1881-ben.* Wajdits J. Nyomda, Nagy-Kanizsa, 1883.

- Tomka 2008.** Tomka Ferenc: *Lelkipásztori teológia és az új evangelizáció. Egyházunk helyzete és küldetése a harmadik évezred küszöbén.* Szent István Társulat, Budapest, 2008. (Lelkipásztori teológia 1.)
- Voigt 2004.** Voigt Vilmos: A csoda = jel. In: Pócs Éva (szerk.): *Tanulmányok a transzcendensről. IV. kötet. Áldás és átok, csoda és boszorkányság. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben.* Balassi Kiadó, Budapest, 2004. 59–66.
- Zádori 1881.** Zádori János: A lourdesi nemzeti zarándoklat. *Új Magyar Sion*, 12. (1881) 589–615., 668–697., 721–753., 801–812.
- Zádori 1887.** Zádori János: *A nemzeti zarándoklat Lourdes-ba. 1881.* 2. bőv., kiadás, Buzárovits Gusztáv, Esztergom, 1887.
- Zombori 2006.** Zombori István: Jozef Halko: A pozsonyi Mély úti lourdes-i barlang története. Luc Kiadó, Bratislava, 2005. 103 p. [Könyvismertetés] *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 18. (2006) 1–2. sz. 221–223.

## FELHASZNÁLT SAJTÓANYAG

*A Hon, Egyetértés, Fővárosi Lapok, Örökimádás, Religio, Új Magyar Sion, Vasárnapi Ujság*

## F Ü G G E L É K

Nogáll János: Magyarország imája. Lourdes, 1881. aug. 4.<sup>63</sup>

A lourdesi zarándokok fogadalmi imája a szeplőtelen szent Szűzhöz.

„Egek ékessége, földnek dicsőssége, magyarok nagy asszonya, szeplőtelen szent Szűz, ime köteles tisztelettel s lelkünk teljes bizodalomával hozzád folyamodunk. Itt állunk s dicső eleinktől örökölt kegyelettel leborulunk szent szined előtt, szent fiad igaz hiveinek ezreivel és százezreivel, mindnyája képviselőjében, egy ország, szent István és szent László hazája áll előtted Magyarország zászlójával és szívével, zászlója ékességeivel és szívékek legszentebb vágyai s reményeivel.

„Örülünk s örvendünk páratlan méltóságodnak, melyre a teljes Szentháromság egy Isten fölmagasztalt; örvendünk dicsőséged s boldogságodnak az angyalok és szentek seregeinek élén; magunk is áldunk és magasztalunk, örök tiszteletet és hűséget fogadunk.

„Szivünkéből-lelkünkéből hálát mondunk ő szent felségének azon méltóságért, melylyel téged égen-földön megdicsőített, és mindazon tisztelete s szeretetért, melyet a hit kegyelmével a keresztény hivek szívéből hozzád nemzedékről nemzedékre megörökített, és hálát mondunk fogyhatatlan jószágodért, melyet édes hazánkkal századokról századokra s velünk mindnyájunkkal külön-külön éreztettél.

„Megkövetjük szent szined előtt és Istennél mindenkor kedves szószólásod mellett, töredelmes szívvvel megkövetjük Urunkat Istenünket, megkövetjük számtalan vétkeinkért melyekkel ő szentségét bántalmaztuk, nevezetesen azon fertelmes káromkodásokért, melyekkel hitetlen és háládatlan emberek egyetlen Üdvözítőnk imáandó szent nevét megbecsteleníteni s a te méltóságodat illetni nem iszonyodnak; bánatos szívvvel megkövetjük a te kegyes és irgalmas szívedet minden tiszteletlenség és háládatlanságért, melylyel ellened vétettünk. Vajha szívrünkkel törleszthetnénk ebbeli vétkeinket, mind életünkkel helyre-

63 [Nogáll János:] Magyarország imája. Lourdes, 1881. aug. 4. A lourdesi zarándokok fogadalmi imája a szeplőtelen szent Szűzhöz. *Religio*, 40. (1881. augusztus 6.) 2 félév 11. sz. 81–82. Betű szerinti közlés.

hozhatnék a mi jót elmulasztottunk; fogadd kegyesen bánatunk könnyeit, melyekkel bocsánatért esedezünk hozzád. Magunk részéről igaz lelkünkre megfogadjuk, hogy a mi csak rajtunk áll, megteszünk mindent, hogy elfordítsuk hazánkról az isteni igazság büntető ostorát, valahol csak szerét tehetjük, megszüntetjük azt az éktelen káromkodást, az egy igaz hitet szóval és tettel valljuk és megvédjük mindenáron, és tiszta szívvel rajta leszünk, hogy megadjuk neked azt a tiszteletet és szeretetet, melylyel tartozunk ugy is mint keresztények, ugy is mint magyarok.

„Esedezve esedezünk hozzád minden szükségünkben. Emlékezzél a te országodról, mi édes hazánkról, a te országod ez, nevednek szentelték, a te oltalmadba ajánlották azt szent királyaink, és vérükkel tiszteletedre avatták föl azt dicső őseink, tekintse szegény, ősi szent hitében megszakadozott és erényeiben annyira megfogyatkozott, annyi véstől dult, annyi veszedelmektől zaklatott szegény hazánkra; te szeretted atyáinkat, szeretted és hatalmaddal megoltalmaztad őket; ne fogyatkozzék meg irgalmad és szereteted unokáikhoz. Emlékezzél meg szent fiad mi egyetlen Megváltónk és Üdvözítőnk egyházáról; isteni szeretet alapította azt a földön, hogy legyen Isten országa e siralom völgyében ama magasságbeli országa hasonlatosságára, hogy egy hit éltesse, egy remény vigasztalja, egy szeretet egyesítse mindnyáját, kikért ő „egy” fiának vére hullott a keresztfán; tekintsd szorongattatásit, a titkos áskálódásokat, nyílt támadásokat, véres üldözéseket, melyekkel a pokol kapui vesztére törnek, az untalan ostromokat, melyet ellenségei ellene intéznek, a fájdalmas sebeket, melyeket pártütő fiai rajta ejtenek; téged ismer az egyház védasszonyának, a vész meg vész hányta tenger csillagának; ezért a keresztények segítsége, keseredettek vigasztalója, apostolok királynéja! könnyörögj érettünk. Emlékezzél édes mindnyájunkról, kik hozzád menekszünk. És emlékezőn örömedről, melylyel isteni fiadat a jászolban imádtad s mellette virasztottál, anyai szived édes örömeire kérünk, őrizd s oltalmazd gyermekeink ártatlanságát, ifjaink virágát, szüzeink erényét, mindnyájunk istenességét; kedves szószólásod mellett hadd növekedjék fel nemzedék, melyben Istennek kedve teljék, mely a hit kegyelmének méltó gyümölcsseit hozza. S emlékezőn fájdalmadról, melytől szent fiad kinszenvedésének s halálának láttára a kereszt alatt szived vérzett, anyai szived e keserű fájdalmára kérünk, őrizd s oltalmazd hiveidet az az élet más-más inségében,

a kisértések, támadások küzdelmeiben, a betegségek szenvedéseiben, a halál gyötrelmeiben; kedves szószólásod hadd nyerjen Üdvözítőnk drága szent vére tekintetéből s véghetetlen érdemeiből malasztot számunkra, hogy keresztény lelki erővel és érdemmel viseljük az élet keresztjét, érdemmel az örök életre.

„Ótalmad alá folyamodunk, Istennek szent szülője; tekints kegyes és irgalmas szemmel mindnyájunkra, a te hivedre. Mi a tieid vagyunk; szent fiad isteni szeretetének örök zálogába a keresztről a te anyai szivednek ajánlott minket. Íme te a mi anyánk, anyjai szived szerelmében bizunk; íme mi a te fiaid, a fiui sziv szerelmét fogadjuk. Ótalmadba ajánljuk ezt a zászlót, Magyarország zászlóját és ezzel édes magyar hazánk dicsőségét és boldogságát. Te azt országodnak fogadtad szent István kérelmére, te zászlóit a csaták mezején győzedelemre vezetted; hadd lobogjon szabadon, lobogjon dicsően eme zászló a te örökös ótalmad alatt, szent eleink közbenjárása mellett, a keresztény vallás védelmére, a mi üdvözítő Istenünk dicsőségére, halhatatlan lelkünk örök üdvösségére. Felajánljuk ezt a szivet; ezzel ótalmadba ajánljuk Magyarország szivét, mely érted ver, a te tiszteletedre gerjed, dicsőségédért lángol, – Magyarország szivét, mely hozzád kiált, hogy érdemes szószólásodra szünjenek meg szent Fiad isteni tekintélye ellen törni, a tévedők felhagyván balitéleteikkel az ő igaz egyházába visszatérjenek, az igaz hivek szent hitükért lelkesebben buzgólkodjanak, s mindnyájan a hitbeli egység áldásaiban részesüljünk. Kegyes és irgalmas szived ótalmába ajánljuk minden testi lelki nyavalyáinkat, szükségünket, vágyainkat, reményeinket, ótalmadba ajánljuk urunk királyunkat, egyházi s világi elöljáróinkat, szüleinket s gyermekeinket, tűzhelyeink és családainkat, szentélyeink s intézményeinket, az élőket s holtakat. Jézus éljen uralkodjék elménkben és szivünkben; éljen s uralkodjék törvényeink s erkölcsünkben; az ő malasztjai és áldásai szenteljék meg teljes életünket s érdemesítsék az örök életre. Imádkozzál érettünk most és halálunk óráján, oh irgalmas, oh kegyes, oh édes szeplőtelen szent Szűz. Amen.”



KÉPMELLÉKLET



1. kép. Jendrassik Jenő: Mária [lourdes-i] megjelenése, a kép forrása: *Vasárnapi Ujság*, 35. (1888) 42. sz. 692., lelőhely: Országos Széchényi Könyvtár, jelzet: MHC 2.960



2. kép. Kovács Zsigmond (1820–1887) veszprémi püspök, a kép forrása:  
*Vasárnapi Ujság*, 26. (1877) 29. sz. 449., lelőhely: Országos Széchényi Könyvtár,  
jelzet: MHC 2.960





3. kép. Nogáll János (1820–1899) teológus, felszentelt püspök, a zarándoklat elnöke, a kép forrása: Barabás Miklós: Nogáll János, litográfia, lelőhely: Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, Isz. 3416

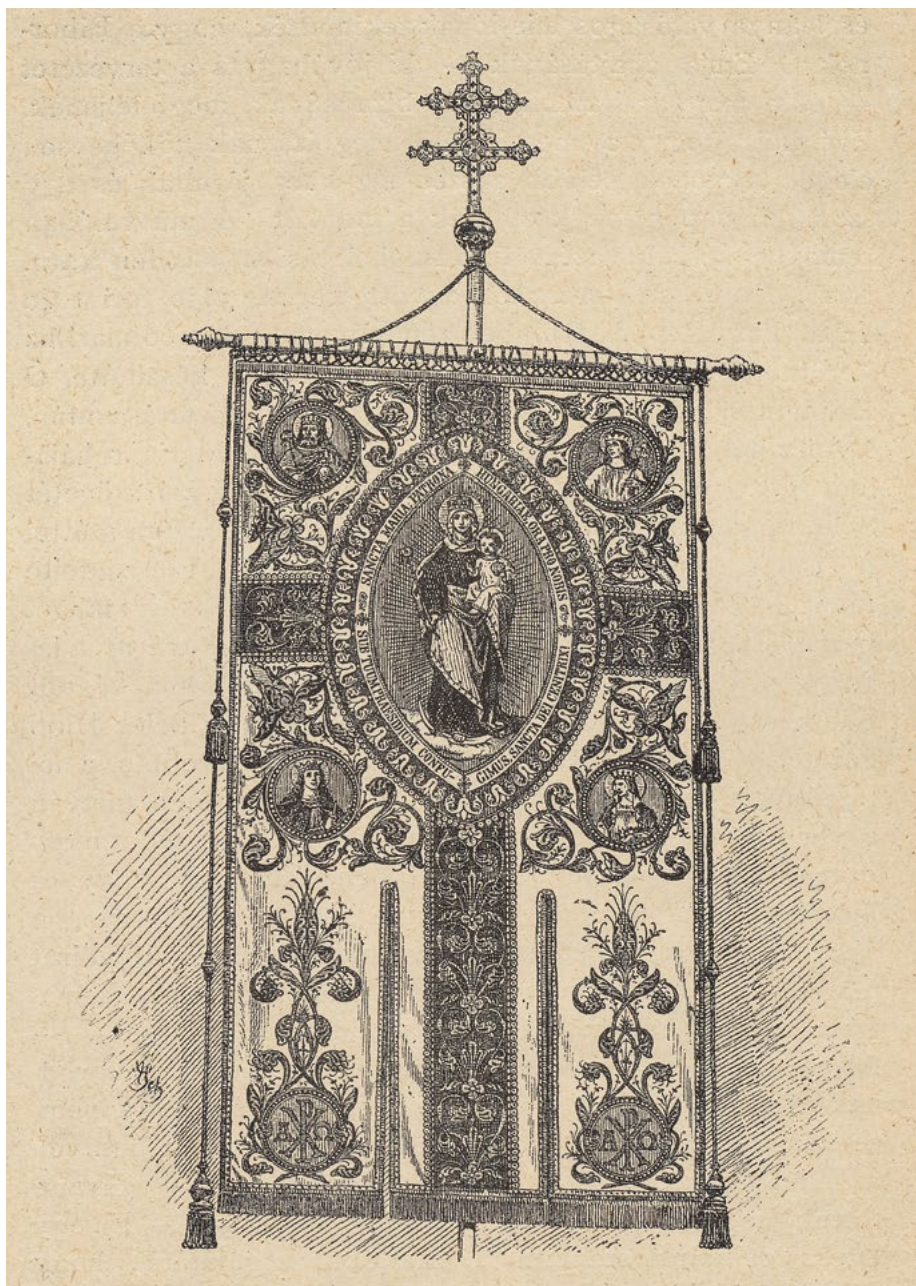


4. kép. Apponyi György (1808–1899) egykori országbíró, a kép forrása: *Vasárnapi Ujság*, 8. (1861) 6. sz. 61., lelőhely: Országos Széchényi Könyvtár, jelzet: MHC 2.960





5. kép. Cziráky János (1818–1884) császári és királyi kamarás, tárnokmester, a kép forrása: *Vasárnapi Ujság*, 31. (1884) 7. sz. 101., lelőhely: Országos Széchényi Könyvtár, jelzet: MHC 2.960



6. kép. A magyar zarándoklat zászlója, a kép forrása: *Új Magyar Sion*, 12. (1881) 691.,  
lelőhely: Országos Széchényi Könyvtár, jelzet: MHA 3.569